

Kulturní statistický rámec na příkladu UNESCO, Evropské Unie a Québecu

Mgr. Mario Kubaš

Autor studuje postgraduálně kulturologii na FF UK a spolupracuje s katedrou Arts Managementu na FPH VŠE. Ve své výzkumné práci se zabývá především jednotlivými modely kulturních politik, zejména ve Francii a Spojených státech. Dále se zabývá problematikou ekonomiky kultury a kreativního průmyslu.

Anotace:

Statistiky pro potřebu kulturní politiky se objevují v polovině osmdesátých let. Už první snahy zmapovat kulturní dění ukázaly, na jak náročném poli se exaktní statistické disciplíny budou pohybovat. Kultura se řadí k nejkomplicovanějším fenoménům lidského bytí, který se ze své podstaty brání jasným klasifikacím a statisticky těžko postihnutelnému fungování.

Abychom mohli pochopit četná úskalí, kterým kulturní statistiky čelí, počínáme text historicko-etymologickou analýzou pojmu *kultura*. V následující části se věnujeme problematice z pohledu mezivládní kulturní organizace - UNESCO, které se jako první snažilo pole pro potřeby kulturních statistik klasifikovat a dodat mu potřebný metodologický rámec. Evropská unie a potažmo Eurostat východiska UNESCO přijaly, v následující dekádě ovšem systém dále rozpracovaly. V závěrečné části představujeme řešení kanadské provincie Québec. Québecu se do kulturního statistického rámce podařilo integrovat různorodá východiska kulturní politiky, ať už ta, jež jsou typická pro kontinentální Evropu či ta, jež tvoří pilíře kulturní politiky pěstované na Britských ostrovech či v USA.

Příspěvek se zabývá především metodologickým exkurzem a jeho předmětem nejsou výsledky statistických zkoumání vzešlých z jednotlivých rámců.

Poděkování:

Autor by rád poděkoval Ing. Tereze Tiché a Institutu umění za poskytnutí některých výchozích materiálů.

Klíčová slova:

Kultura, Statistika, Kulturní politika

Obsah

1. Úvod: Kulturní statistika jako součást historie kulturní politiky.....	4
2. Pojem kultura: Hodnota a identita.....	5
3. UNESCO.....	9
3.1. Statistický rámec UNESCO 1986	10
3.2. Statistický rámec UNESCO 2009	12
3.2.1. Vymezení šíře a hloubky kulturních odvětví.....	14
3.2.2. Procesuální přístup	16
4. Evropská Unie.....	19
4.1. Leadership Group on Cultural Statistics.....	20
4.2. První výzkumy.....	22
5. Québec.....	24
5.1. Historie kulturní statistiky	24
5.2. Vymezení kulturního sektoru.....	25
5.3. Kulturní indikátory.....	27
5.4. Kulturní statistický rámec	29
6. Kulturní statistika na výsluní.....	31
Bibliografie:.....	38

1. *Úvod: Kulturní statistika jako součást historie kulturní politiky*

Na sklonku roku 2008 svět zasáhla *tzv. finanční krize*. S tímto břemenem vstoupila Česká republika do předsednického půlroku Evropské unie, který by mohl znamenat pro Evropu důležitý předěl - rok 2009 byl vyhlášen rokem kreativity a inovace. Právě zmiňovaná finanční krize vrhá lidskou tvořivost, jakožto základní ontologický princip, do nového světla. Richard Florida či John Howkins vidí v kreativitě a inovaci nástup nové lidské epochy vycházející z *tzv. nové ekonomie*. Dichotomie ekonomického vidění založeného na sektoru průmyslu a sektoru služeb pozbývá platnosti. Inovace, technologie, estetizace¹ každodenního života, všudypřítomná hra se stávají základními jmenovateli současné společnosti.

Obdobný posun jsme mohli zaznamenat i na poli kulturní politiky. Právě v roce 2009 uplyne půl století od jedné z prvních koncepcí podpory kultury. Jejím rodištěm se stala poválečná Francie.² Tehdejší ministr kultury André Malraux vystavěl pilíře francouzské kulturní politiky na přesvědčení, že *tzv. vysoká, elitní kultura* je vlastnictvím všech bez rozdílu sociálního postavení a vzdělání, a že je třeba takové kulturní statky šířit a podporovat. Dozvuky těchto centralistických, etatistických koncepcí ostatně Evropa cítí ještě v tomto období.

Na příkladu Francie můžeme spatřit zásadní posun, kterým prošla kulturní politika a potažmo rétorika obhajoby její existence. Argumentace první kulturní politiky byla postavena především na *tzv. demokratizaci kultury*.

1 Mluví se dokonce o *tzv. sémantizaci života* související s všudypřítomnou reklamou a definováním identity skrze značky a loga.

2 Srovnej: *La politique culturelle en débat, Anthologie, 1955-2005. La documentation française, Paris, 2006.*

Dopustili bychom se ale značné politické naivity, kdybychom kořeny takové koncepce hledali pouze v oblasti humanistických ideálů. Tehdejší francouzské rozhodnutí podporovat domácí vysokou kulturu bychom měli spíše číst jako strategické rozhodnutí, jak čelit nastupující dominanci kulturní produkce Spojených států.³ Až během Mitterrandovi epochy dochází k posunu, který se blíží současnému vnímání státní intervence do citlivého pole kulturního dění. Francouzská kulturní politika se během jeho 14-ti letého prezidentského mandátu stala plnohodnotným politickým tématem, což se výrazně projevilo na její finanční podpoře – rozpočet Ministerstva kultury se více než zdvojnásobil.

Je proto zcela pochopitelné, že politická elita chtěla vidět výsledky takové masivní státní podpory, neboť humanistické ideály přestaly poskytovat účinnou obhajobu. Nechme nyní stranou, že první výsledky byly poněkud překvapivé. Tehdejšího francouzského ministra Jacka Langa nepotěšila zpráva jeho vlastního úřadu, že přes nebývalé dotace ukazatele kulturní participace spíše klesaly.

Jestliže se tedy na jedné straně posilovala role kulturních statistik jakožto účinné obhajoby podpory kultury, na straně druhé bylo více a více evidentní, že kultura hraje významnou ekonomickou roli jak v domácí tak globální ekonomice. Otázka podílu kulturního sektoru na celkové zaměstnanosti či rozmach mediálního průmyslu se staly předmětem seriózního statistického zkoumání. Právě do této doby můžeme zasadit vznik kulturní statistiky a potřeby kontinuálního sledování kulturního života. Zřejmě nikdo však tehdy nepředpokládal, jak velký metodologický problém bude takový monitoring znamenat.

2. *Pojem kultura: Hodnota a identita*

Nenašli bychom mnoho pojmů, které by vyvolávaly tolik kontroverzí jako termín „*kultura*“ či „*kulturní*“. „*O kultuře se říká, že patří mezi dvě nebo tři*

³ Podobným případem je vznik kanadské kulturní politiky v 60. letech, která čelila ohromné mediální produkci USA.

nejsložitější slova v anglickém jazyce..."⁴ V jejím sémantickém poli se ukrývá neobyčejné bohatství významů.

Bohaté významové universum ale představuje značný metodologický problém. Diskuze nad problematikou kulturních statistik se vede více než čtvrt století, přesto se stále navrácí stejná otázka - co můžeme zahrnout do sledovaného pole? Některé dílčí odpovědi však přeci jenom známe. Např. problematika subkultur - nikoho již zřejmě nenapadne nepovažovat za kulturu tvorbu typickou pro městské urbanistické struktury jako např. rap či graffiti.

Dnešní dobu trápí jiné otázky, související zejména s posunem kultury směrem k poli zábavy a odpočinku. Některé statistické rámce považují za kulturu šířeji pojímanou kultivaci související s volným časem. Vedle klasických uměleckých disciplín se tak ocitá kultivace těla – sport či kultivace prostředí – městské parky.

Abychom tuto dynamiku významů náležitě pochopili, bez čehož bychom nemohli osvětlit problém kulturních statistik, nevyhneme se krátkému historickému ohlédnutí. Tento etymologicko-sémantický exkurz ukáže, že dichotomie pojmu kulturu tak jak ji chápe UNESCO a pojetí typické spíše pro starý kontinent, má své hluboké kořeny. Dopustili bychom se totiž omylu, kdybychom považovali diskuzi nad tím co za kulturu považovat a co ne za výsledek debat nad polívkou postmoderní kultury.

Na první pohled nesourodé užití pojmu *kultura* vykazuje jistou logiku mající své kořeny ve vědeckém diskurzu. Právě zde můžeme najít několik základních uchopení pojmu *kultura*, z nichž se postupně uvolnila jednotlivá užití, zcela volně ponechána člověku a jeho kultuře...

Etymologický původ *kulturní* sahá do antického starověku, kde se latinského *colo*, resp. *colare* užívalo pro označení obdělávání zemědělské půdy. V křesťanských dobách se s pojmem *kulturní* setkáme spíše v podobě etymologicky příbuzného pojmu *kult*, z latinského *cultus*, znamenající ho péči, též však péči hyperbolizovanou - adoraci.

⁴ EAGLETON, Terry. *Idea kultury*. Brno : Host, 2001, s. 9.

S rozvojem vědy v renesančním období a po něm, se označení kultura vynořuje v celé své síle a širokosti. Tak jak postupuje diskuze v oblasti filosofie, estetiky a přírodních věd se pojem *kulturní* postupně rozrůzní do jasně uchopitelných diferencí.

Klíčem k pochopení, jaké významy se mohou za tímto označením ukrývat, tkví ve vymezení vůči druhému pojmu, zhusta používanému ve společenských vědách, *civilizaci*. Když v polovině 18. století používal Johanne Gottlieb Herder pojmu *kultura*, měl na mysli esenci každého národa, proud mravní energie, jenž udržuje jeho integritu. Kdežto *Zivilisation* pojímal jako souhrn veškerých zvyklostí, zákonů a technických znalostí.⁵

Proti tomuto univerzalistickému pojetí vystupovala koncepce zakladatele moderní univerzity, Wilhelma von Humboldta, jenž pojímal kulturu, navraceje ji k původnímu obsahu, jako kultivaci. Vůči romantickému přirozenému principu staví vědomou činnost, na kterou mají prostředky, čas a talent pouze někteří.

Právě v tomto okamžiku můžeme nalézt zárodky dichotomie vládnoucí do dnešních dnů:

- 1) Kultura sdílená, v globálním pojetí, jakožto soubor veškerých výdobytků člověka, jejichž prostřednictvím se adaptuje na své prostředí. Nejdále v tomto směru zřejmě postoupila definice kultury UNESCO schválená v Paříži v roce 2002 jako součást *Všeobecné deklarace o kulturní diverzitě: „Soubor distinktivních duchovních a hmotných, intelektuálních i citových rysů, které charakterizují společnost nebo společenskou skupinu, a který zahrnuje vedle umění a písemnictví také způsoby života, způsoby soužití, hodnotové systémy, tradice a přesvědčení“*⁶
Kultura je v tomto případě vnímaná jako způsob života, který

⁵ SCRUTON, Roger. *Průvodce inteligentního člověka po moderní kultuře*. Praha : Academia, 2002.

⁶ Tato definice odpovídá závěrům Světové konference o kulturní politice (MONDIACULT, Mexico City, 1982), Světové komise o kultuře a rozvoji (*Naše tvůrčí diversita*, 1995) a Mezivládní konference o kulturních politikách pro rozvoj (Stockholm, 1998). Zdroj definice: Všeobecná deklarace UNESCO o kulturní diverzitě.

zakládá identitu a je vlastní spíše antropologickým disciplínám.⁷

- 2) Kultura vysoká, spojována s tzv. *vysokým uměním*, definovaná nejčastěji skrze dominanci estetické funkce, uchováající výdobytky člověka přístupné především vzdělané elitě, jež je zároveň povinována jejich hodnotu a význam střežit.

Uvedli jsme, že vysoká kultura se nejčastěji spojuje s tzv. *vysokým uměním*, jako odvozenou bychom tedy mohli pojímat třetí dimenzi pojmu, formulující oblast tzv. *lidové, populární kultury*. Tato koncepce, vytvořená literárním kritikem Raymondem Williamsem⁸, prosazuje názor, že populární kultura zastává stejně důležitou funkci při definování identity a formování společenské soudržnosti jako kultura vysoká.⁹

Z této načrtnuté diferenciaci vysvítá, že se oba přístupy liší odlišným metodologickým náhledem. První univerzalistická koncepce postrádá hodnotící stanovisko, kdežto druhá vyzdvihuje axiologickou dimenzi přístupu nutnou pro určení kvality, tedy vysokého – hodnotného a nízkého – nehodnotného. Mezi těmito dvěma koncepcemi kultury – kultury jako způsobu života a kultury jako umění – dochází k neustálému střetu, který má formující účinek na podobu daných kulturních politik a potažmo i kulturních statistik.

Kulturní statistiky tedy stály od samého počátku před nelehkým úkolem, neboť se musely s tímto historickým nákladem pojmu *kultura* vyrovnat. Výzkumné pole navíc složitě formovala ekonomická a sociální paradigmatata. Nástup kreativních průmyslů sektor kultury dále rozšířil o aktivity, které nemají primární účel umělecký, ale které při své produkci využívají umělců a kreativců. Typickým příkladem může být reklama či design.¹⁰

7 EAGLETON, Terry. *Idea kultury*. Brno : Host, 2001.

8 WILLIAMS, Raymond. *Culture and society 1780-1950*. New York : Columbia University Press, 1983.

9 Tuto koncepci rozpracovala Birminghamská škola, která skrze kritickou teorii textu a antropologii dokazovala rezistenci subkultur vůči masmediálně šířeným textům.

10 K rozlišení co je a není umělecká činnost významným způsobem přispěl Pierre Bourdieu, který hovoří o tzv. symbolických

V příspěvku předložíme trojí řešení problematiky kulturních statistik. V první části se budeme věnovat statistickému rámci UNESCO, respektive pověřeného statistického úřadu UIS (*Unesco Institute for Statistics*).

3. UNESCO

V úvodu práce jsme zmínili, že kulturní statistiky se rodí spolu s požadavky po výsledcích kulturních politik. Této situaci ale předcházelo období, kdy toky zboží a služeb kulturního charakteru byly považovány za součásti jednotlivých výrobních odvětví, souvisejících zejména s hudebním průmyslem, a nebyly vnímány jako jeden celek produkce, distribuce a konzumace.

Dějiny prvních kulturních statistik můžeme číst i jako dějiny masových médií, ať už se jedná o výzkumy související s nástupem rádia nebo televize či mapováním produkce hudebních analogových nosičů. Tyto výzkumy však měly primární účel zpravidla komerční, většinou marketingový či reklamní.¹¹

Zlom nastává až v 60. letech, kdy se nezávisle na sobě objevují studie věnující se kulturní ekonomice a potažmo statistice. Za všechny uvedme přelomovou práci dvou mladých ekonomů z Princetonu, kteří ve své studii *Performing Arts: the Economic Dilemma*¹² zabývali problémem, který tehdy trápil, a trápí dodnes, scénická umění – Jak se dostat z bludného kruhu ekonomických problémů provozu, který neumožňuje snížit náklady představení ani navýšit vstupné? Autoři skrze ekonomické analýzy dokázaly, že jediné možné řešení je zvětšit objem publika.

První mezinárodní reflexe pole kulturních statistik se datuje rokem 1967,

stacích či symbolické funkci kultury.

¹¹ Na tuto skutečnost upozorňoval Theodor W. Adorno. Kritizoval dokonce samotnou sociologii, že její mediální analýzy zneužívá reklamní průmysl. Viz REIFOVÁ, Irena. Adorno a Lazarsfeld. Setkání skeptika a těšitele, in: Sociologický časopis, ročník [Vol.] 35, číslo [No.] 2, červen [June] 1999.

¹² Srov. MARTEL, Frederik. De la culture en Amerique. Paris: Gallimard, 2006.

kdy UNESCO reagovalo na vzestup mediálního průmyslu a na vznik programů věnující se problémům subkultur. Na konferenci v Monaku se zástupci členských států shodli, že pro vytvoření funkčních kulturních politik je třeba relevantních informací a statistik. Trvalo však skoro dvě dekády, než se objevil první materiál snažící se komplexním způsobem zmapovat pole kultury.

3.1. Statistický rámec UNESCO 1986

Kulturní statistický rámec stál před dvěma hlavními problémy.

První spočíval ve **vymezení kulturního pole**. UNESCO, jak jsme se zmínili výše, se přiklonilo k antropologickému pojetí a do kultury započítalo následující aktivity¹³:

- *kulturní dědictví (přírodní i umělecké)*
- *tisk a literaturu*
- *hudbu a scénická umění*
- *výtvarná umění*
- *film a fotografii*
- *rádio a televizi*
- *sociální kulturní aktivity*
- *sport a hry*
- *přírodu a prostředí*

Statistický rámec dále nabízel následující jmenovatele – *výroba, přenos, spotřeba, archivace/ochrana a participace*.

¹³ The UNESCO Framework For Cultrural Statistics. 1986, 4.

Tab. č. 1 *Statistický rámec UNESCO 1986*

FUNKCE	Tvorba produkce	Šíření	Recepce konzumace	Registrace Ochrana Archovace	Participace
KATEGORIE					
Kulturní dědictví					
Tisk a literatura					
Hudba					
Živá umění					
Kinematografie					
Sociokulturální aktivity					
Sport a hry					
Prostředí a příroda					

Další problém představovala **heterogenita zkoumaných kategorií**. Kulturní statky najdeme jak v průmyslu tak v obchodě, ve službách i jako aktivitu *sui generis*. „*Ekonomický sektor není koherentní, jak na úrovni struktur, tak aktivit či produktů. (překl. aut.)*“¹⁴

Kulturní statistika UNESCO se tím ocitla prakticky před neřešitelným problémem, neboť při tolika datech vzešlých jak z jednotlivých států, tak organizací, nebylo možné najít společné svorníky tolika rozličně pojímaných kategorií. Rámec si tudíž nekladl za cíl nabídnout univerzální řešení platné pro všechny státy, ale spíše poskytnou jakousi matici pro orientaci v mezinárodním bludišti ukazatelů.

Během dvou dekad ovšem lidstvo prodělalo zřejmě nejdynamičtější epochu své historie. Rozvoj digitálních technologií zcela proměnil vnímání času a prostoru. Zásadním způsobem se přeformulovaly komunikační principy masových médií. Internet zcela změnil způsob existence sociálního a individuálního prostoru. Tyto změny se samozřejmě dotkly kultury a lidské tvořivosti vůbec. Digitální technologie a *síť sítí* nabouraly doposud platný vzorec autora - jeho jedinečnosti a publika - jeho anonymity. Nyní mohou

¹⁴ CARDONA, Jeannine. Les statistiques culturelles européennes : Bilan et perspectives. In: Actes du Colloque international sur les statistiques culturelles. Montreal : 2002, 420.

tvořit všichni a svá díla v sekundě svého vzniku zpřístupnit celému světu. Kreativita a inovace se stala jedním z hlavních jmenovatelů euroatlantické civilizace.¹⁵ Tento dynamický posun zapříčinil vznik nových výrobních odvětví a přetransformoval ekonomické toky zboží kulturního charakteru. Je proto zcela pochopitelné, že stávající statistický rámec nemohl náležitým způsobem zohledňovat tento paradigmatický zlom.

3.2. Statistický rámec UNESCO 2009

Nový statistický rámec se snažil tuto proměnu reflektovat, a proto ještě více zobecnil některé kategorie, jiné jako např. vzdělání výrazně redukoval. K jakému posunu došlo v nové kulturní statistice UNESCO, můžeme názorně vidět i na náhledu na fenomén kultury, který materiál přináší.

„Kultura bývá reflexí jistých sdílených hodnot a přesvědčení, které nelze měřit, ani systematicky ani komparativně. Kulturní statistický rámec UNESCO se proto snaží nahlížet na kulturu skrze chování a aktivity, které jsou výsledkem právě těchto hodnot a přesvědčení. (překl. autor)“¹⁶

Oproti předešlé koncepci z roku 1986 zapracovává revidovaný dokument do rámce následující skutečnosti:

- Nárůst mezinárodního obchodu se zbožím kulturního charakteru a otázky vlastnických a autorských práv.
- Koncentrace vlastnictví na mediálním trhu
- Zkvalitnění kulturních politik a dostupnost dat o kulturním dění

¹⁵ Srov. FLORIDA, Richard. *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. Perseus Books Group, 2002. HOWKINS, John. *The creative economy. How people make money from ideas*. London : Penguin Press, 2002.

¹⁶ *The 2009 UNESCO Framework For Cultural Statistics*. UNESCO Institute for Statistics, 2007, s. 7.

- Kulturní politika se stává politikou *kulturních průmyslů*
- Zmnožení vazeb mezi privátní a komerční sférou
- Nutnost zmapovat kulturu v rozvojovém světě a její ekonomické vazby na západní ekonomiku
- Komeracionalizace užitého umění (lidová řemesla) a jeho strategická role v rozvojovém světě
- Rozpouštění distinkce vysokého a nízkého umění

UNESCO vybralo 14 metodik kulturních statistik¹⁷, ze kterých vypracovalo svůj vlastní statistický rámec. Přednost dalo těm zemím, kde koncepci vypracovaly národní statistické úřady. Není bez zajímavosti, že všechny subjekty staví své materiály na tzv. *kreativním průmyslu*. Přesto mezi nimi najdeme zásadní rozdíly.

Některé statistiky jsou vystavené *ad hoc* (např. Nový Zéland), jiné, vytvořené později, respektují mezinárodní klasifikaci průmyslových odvětví SIC codes (např. Kanada). Nejvíce svůj rámec rozvinul Québec (budeme se mu podrobněji věnovat), s bohatou tradicí kulturní politiky, který vytvořil vlastní klasifikační systém.

Evropské statistické rámce se vyznačují důrazem na monitoring právní subjektivity organizací angažovaných v kulturním dění. Důvod je nasnadě, evropské kulturní politiky se řadí k velice centralistickým systémům se silnou subvencionální rolí států. Jiné země svou pozornost zaměřují spíše na péči o tuzemskou kulturní produkci, což můžeme číst jako výraz vlastní kulturně-politické identity, vzpomeňme případ poválečné Francie.

¹⁷ Australia, 2000/01; Canada, 2004; China, 2005; Colombia, 2004; European Union Leadership Expert Group (LEG), 1999; Finland, 1999; Hong Kong, China 2003; New Zealand, 1995; Québec, 2004; Singapore, 2002; Taiwan, China 2004; United Kingdom, 2004; WIPO (Copyright Industries), 2002; Zurich, 2005.

3.2.1. Vymezení šíře a hloubky kulturních odvětví

Analýza 14-ti vybraných kulturních politik provedená UNESCEM za účelem vytvoření nového rámce vymezila 25 kulturních aktivit rozdělených do šesti kategorií – *interaktivní média, software, tisk, festivaly a slavnosti, přírodní a kulturní dědictví a nehmotná kultura, volný čas – sport, hry, hazard.*

Takto definované vyšší celky ukazují základní orientace kulturních politik, např. většina evropských kulturních politik spolu s Kanadou chápe kulturu v klasickém slova smyslu, tj. bez zahrnutí softwaru, volného času apod.; oproti tomu země s rozvinutými kulturními průmysly¹⁸ pojmají kulturu mnohem šířeji.

Větší problém představovala analýza samotných kulturních odvětví. Ukázalo se, že existuje několik základních optik a přístupů, které se uplatňují při výzkumu kulturních aktivit. UNESCO ve své analýze pojmenovalo tři modely, které popisují sledované procesy a funkce v jednotlivých odvětvích.

- **Model A** – zohledňuje procesuální stránku kulturních aktivit dle vzorce *produkce – diseminace – konzumace*. Dále sleduje funkční rozměr jako např. vzdělávání

- **Model B** – zohledňuje strukturální stránku kulturních aktivit dle vzorce *centrum – periferie*

- **Model C** – zohledňuje organizační stránku kulturních aktivit dle vzorce *soukromý sektor – státní sektor – neziskový sektor*

Tabulka č. 2 ukazuje, že přes pozornost, která je věnována strukturální povaze kulturních aktivit, neexistuje dostatek dat a statistických měření.

¹⁸ K problematice pojmu *kulturní průmysl, kulturní průmysly* srov. CIKÁNEK, Martin. *Kreativní průmysly – příležitost pro novou ekonomiku*. Praha : Divadelní ústav, 2009.

Tab. č. 2 Přehled statistických indikátorů souvisejících s kulturním a kreativním průmyslem¹⁹

Indikátor	AU	CA	CO	CH	EU	FI	HK	NZ	SG	TW	UK	WIPO	ZU	QC
Pracovní trh														
Zaměstnanost														
Pracovní pozice														
Druh zaměstnaneckého poměru														
Plat														
Věk zaměstnanců														
Pohlaví zaměstnanců														
Vzdělání zaměstnanců														
Etnická příslušnost zaměstnanců														
Pracovní doba														
Neplacená práce														
Ekonomické ukazatele														
Množství podnikatelských subjektů														
Velikost podnikatelských subjektů														
Obrat														
HDP														
HPH														
Kapitálové výdaje														
Import/export														
Hodnota prodeje														
Produkty (klasifikace)														
Příjmy ze sponzoringu														
Veřejné zdroje														
Vládní výdaje														
Participace a konzumace														
Návštěvnost dle aktivit														
Participace dle aktivit														
Konzumace														
Počet dobrovolníků														
Výdaje domácnosti														
Vlastnictví přístrojů umožňující archivaci a reprodukci kulturních obsahů (TV, knihy)														
Množství času/frekvence věnované kulturním aktivitám														
Druh kulturních aktivit														
Nehmatatelné kulturní dědictví														
Množství uživatelů daného jazyka														

¹⁹ The 2009 UNESCO Framework For Cultrural Statistics. UNESCO Institute for Statistics, 2007, s. 21.

Austrálie, Kanada, Kolumbie, Čína, EU (LEG), Finsko, Hong Kong, Nový Zěmand, Singapur; Taiwan, Velká Británie, WIPO (Copyright Industries); Curych, Québec.

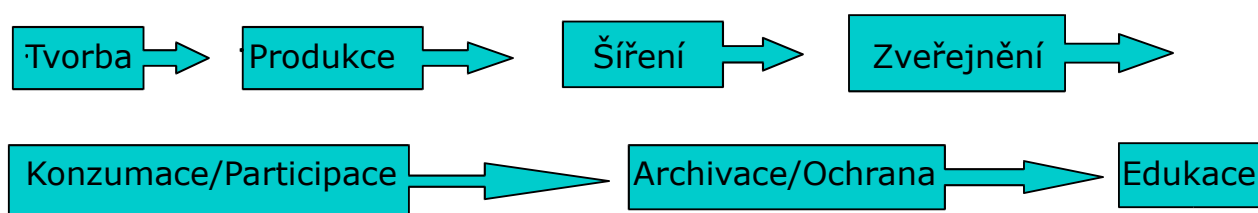
Rozdílná pojetí a chápání kultury v uvedených statistikách se UNESCO snažilo vyřešit překonáním následujících dichotomií:

- **kultura a ekonomie** – Kulturu není možno vyjmout z ekonomických vztahů. Neznamená to však, že kulturní hodnota či symbolická hodnota kultury by měla být dávána do přímého vztahu s hodnotou ekonomickou. Na druhé straně spousta periferních procesů související s kulturní tvorbou mohou být zachyceny čistě ekonomicky.
- **Veřejné a soukromé** – Rámec nezohledňuje, zda kulturní produkce je zajišťována státní subvencí, neziskovým či soukromým sektorem.
- **Ekonomie a šedá ekonomie** (též míra institucionalizace) – Rámec nepracuje s euroatlantickým pojetím vysoké a nízké kultury. Snaží se zpracovat i řemeslnou výrobu třetího světa.

Nový statistický rámec má být tedy vysoce inkluzivní. Jeho matice je nastavena tak, aby umožňovala co největší míru flexibility a tudíž, aby se dobře přizpůsobovala různým statistickým metodikám jednotlivých států.

3.2.2. Procesuální přístup

Rámec přehodnotil přístup založený zejména na monitoringu státních výdajů na kulturu a s tím souvisejícího omezení kulturní oblasti na památkovou péči a turismus či klasické umělecké disciplíny. Dosavadní monitoring se bipolárně omezoval na produkci a konzumaci, což souviselo s výše zmiňovaným predigitálním pojetím umělce a jeho publika. Nová verze, díky procesuálnímu přístupu, vyzdvihuje komplexnost vazeb kulturního života. Definuje celkem sedm stupňů, skrze které se snaží postihnout všechny vstupy a výstupy kulturního dění.

Řetězec může navíc dobře ukázat, jaké funkce dominují jednotlivým kulturním odvětvím. Například památková péče se zaměřuje zejména na archivaci, ochranu a potažmo edukaci. Animace památek, jejich komunikace se živým uměním umožňuje vstoupit do celého řetězce znovu a prohloubit tím vlastní kulturní hodnotu.

Statistický rámec dále rozšiřuje strukturu řetězce o jeho vertikální rozměr. V tom jsou obsazeny v hierarchické struktuře kulturní aktivity tak, že aktivity tzv. *100% kulturní* jsou přímou součástí řetězce, zatímco aktivity, které mají pouze kulturní aspekty, se vážou na periferii. UNESCO za 100% kulturní považuje *kulturní a přírodní dědictví, živá umění a slavnosti, vizuální umění, design a lidové řemeslo, literaturu a tisk, audio-vizuální a digitální média*.

UNESCO zdůrazňuje, že dosavadní statistické praxe pracovala s takovou metodologií, které umožňovala vyzdvihnout zejména ekonomický benefit, např. u ukazatelů jako je zaměstnanost v kultuře, kulturní participace či kulturní dědictví. Tato optika umožňovala účinným způsobem obhajovat státní intervenci, jak přímou, tak nepřímou, na poli kulturního dění. V odborné diskuzi je známa pod pojmem **multiplikační efekty** či **ekonomické externality**. Taková koncepce uchopuje kulturní dění skrze nepřímé ukazatele. Její podstata je navýsost evropocentrická, víceméně lineární a plně neodpovídá strukturovanosti kulturního dění. Říká víceméně to, že každá vložená koruna do kultury se několikanásobně zmnoží (zde se údaje různí, ale zpravidla dvakrát, třikrát) skrze spotřebitelskou, zaměstnaneckou a hospodářskou oblast. Nic nám však neříká o samé podstatě kulturních toků, o tom, jak jsou strukturovány a co všechno se za jednotlivými vazbami skrývá.

Právě v této skutečnosti najdeme důvod, proč UNESCO prosazuje typ statistického kulturního rámce založeného na výše popsaném řetězci. Takto definovaný rámec umožní implementaci hodnot z různých zdrojů, včetně hodnot mezinárodních hospodářských a ekonomických klasifikací.

Tab. č. 3 *Statistický rámec UNESCO 2009*

FUNKCE	Tvorba	Produkce	Distribuce	Exibice	Archivace	Vzdělávání
KATEGORIE				Registrace	Ochrana	Porozumění
Kulturní a přírodní dědictví						
Živá umění						
Slavnosti						
Vizuální umění						
Lidová řemesla						
Design						
Knihy a tisk						
Audiovizuální						
Digitální média						
ROZŠÍŘENÉ						
Sport a volný čas						
Turistika						

UNESCO si však klade ještě vyšší ambice. Za klíčovou vlastnost kultury považuje její sociální funkci, možnost vytváření identity jako základu komunikace a koheze. Podstatu sociální funkce nachází ve vzdělávání a v komunikování tzv. *tradičních znalostí (traditional knowledge)*. Právě sdílení informací, jakési lidové slovesnosti a moudrosti, považuje za klíčovou oblast lidských společenství. UNESCO je přesvědčeno, že globalizace přidává tradičním znalostem na důležitosti, zároveň je ale svou dynamikou dostává do vážného ohrožení. UNESCO se chce proto soustředit na statistické zmapování edukace jakožto konkrétního rysu kultury, respektive lidové moudrosti jakožto základní matice, ze které vyvěrá kultura každého z nás. Tato snaha má být výrazem, že nový statistický rámec opouští euroatlantické pojetí kultury, a že svou metodologii otevírá i třetímu světu.

UNESCO je přesvědčené, že koncept rámce založený na toku služeb a zboží mezi jednotlivými oblastmi hospodářství umožňuje svou univerzalitou

participaci všech zemí, bez rozdílu ekonomických a kulturních tradic.

Pro definování jednotlivých oblastí používá UNESCO mezinárodní klasifikace. (viz níže)

Vypracovaný dokument se věnuje i následnému zpracování dat. Získané informace rozdělují v zásadě na dvě oblasti - **ekonomické přispění** (HDP, zaměstnanost, mezinárodní obchod) a **sociální přispění** (různé ukazatele participace). Dále tento rámec umožní sledovat strukturu toků v čase i prostoru a pochopit ekonomické a sociální vazby.

Takováto metodologie zkvalitňuje monitoring kulturního dění. Oblast kultury neredukuje na vazbu kultura - veřejné a soukromé zdroje, ani ho neomezuje na pouhý input ekonomických procesů. Nový statistický rámec UNESCA chápe kulturu jako složitý propletenec *sui generis*.

4. *Evropská Unie*

Zřejmě málokdo v současné době pochybuje, že jeden z klíčových svorníků Evropské Unie tvoří kulturní identita. Aniž bychom museli mluvit o problematické identitě *evropanství*, lze vysledovat v evropských státech takové kořeny, hodnoty a dynamiky, které můžeme nazvat evropskými.

Kultura se stala důležitou součástí identity a napomáhá formovat ekonomický potenciál Evropská Unie. Aby však kultura mohla plnohodnotně využít své možnosti v rámci *nové ekonomie*, musí být věnován dostatek pozornosti a prostředků jejímu monitoringu.

Kulturní statistiky Evropské Unie v současné době čelí dvojí výzvě. Za první, musí se vyrovnat s nově se prosazujícím pojetím kultury jako tzv. **kreativních průmyslů**; za druhé, **kulturní statistiky mezi členskými zeměmi harmonizovat**.

4.1. *Leadership Group on Cultural Statistics*

Není náhodou, že to byla právě Francie, jež iniciovala diskuzi o evropské kulturní statistice. Ta vyústila v rezoluci z 20. listopadu roku 1995, která vyzývá Evropskou komisi a členské státy, „*aby zajistili lepší využívání dat kulturních statistik, a aby se výsledky těchto analýz harmonizovaly.*“ Nesmíme zapomínat, že statistická data jsou pouze mlčící čísla, které se bez interpretace nestanou informacemi.

V roce 1997 proto vznikla expertní skupina, tzv. LEG (*Leadership Group on Cultural Statistics*), složená z odborníků z jednotlivých států, která si vytyčila tyto cíle:

- zmapovat možnosti kulturních statistik
- přizpůsobit národní a mezinárodní klasifikace specifickým požadavkům kulturních statistik
- provést analýzu současných zdrojů dat kulturních statistik
- vytvořit indikátory a přinést taková data, která by umožňovala prezentovat situaci v různých státech

LEG vymezil kulturní sektor následujícími oblastmi:

- Kulturní dědictví
- Literaturu a tisk
- Architektura
- Živé umění
- Audiovize

Oproti tehdejšímu pojetí kultura UNESCO z roku 1986 LEG nezahrnul do výzkumné oblasti sport, hry či přírodní prostředí. Ve srovnání se současnou

podobou vymezení kulturního pole rámec neobsahoval např. reklamu či design. Nesmíme zapomenout, že v roce 1997 se nacházel koncept kreativních průmyslů v plenkách. Plného uznání se tomuto novému pojetí kulturní politiky dostalo až později, přestože již tehdy plnohodnotně fungoval ve Velké Británii či Austrálii.

Vymezené kulturní aktivity LEG dále rozšířil o šest ekonomických funkcí do následujícího rámce.

Tab. č. 4 *Statistický rámec LEG*

FUNKCE	Konzervace	Tvorba	Produkce	Distribuce	Obchod	Vzdělávání
KATEGORIE						
Kulturní dědictví						
Archivy						
Knihovny						
Knihy a tisk						
Vizuální umění						
Architektura						
Živá umění						
Audio-vize						
Multimédia						

Takto definovaný rámec umožnil lépe zařadit jednotlivé kulturní aktivity a vymežit jejich fungování. Aby se celá statistická práce operačně co nejvíce zjednodušila a nedocházelo k dvojímu sběru stejných dat, musel se statistický rámec sladit s NACE (*Nomenclature des activités économiques de la Communauté Européenne*), který definuje a mapuje veškeré ekonomické aktivity v Evropě. Srovnání ukázalo, že kulturní aktivity jsou přítomny ve velkém množství jednotlivých ekonomických skupin, a že tudíž prvním nutným krokem bude vytvoření korespondenční tabulky.²⁰

²⁰ CORDONA, Jeannine: Les statistiques culturelles européennes: *Bilan et Perspective In Actes du Colloque International sur les statistiques culturelles*, Montreal: 2002, s. 438-440.

4.2. První výzkumy

První takto metodologicky ukotvený výzkum se zabýval **zaměstnaností v kultuře**.²¹ Bez existence statistického rámce by byl více méně neproveditelný, neboť by nedovedli určit, které aktivity se mohou považovat za kulturní, a které nikoliv. Výkon zaměstnání v kultuře se totiž chápe jednak jako umělecké profese a profese spojené s kulturou a zároveň jako aktivity v takových ekonomických odvětvích, které přímo souvisí s kulturní činností.

LEG dále využil mezinárodní profesní klasifikaci CITP-COM (*Classification Internationale Type des Professions*), skrze kterou definoval 80 profesí, ať už přímo či nepřímo kulturních.

Druhý výzkum se zaměřil na oblast, která hraje klíčovou roli v kulturní politice a sice na **výdaje domácností na kulturu**. Data z této statistiky umožnila pochopit strukturu výdajů domácností odvislých od různých demografických a socio-ekonomických činitelů. V tomto případě kulturní statistiky překročily rámec původního účelu.

I zde LEG sáhl po existující mezinárodní klasifikaci a sice konzumace jednotlivce vzhledem k typu produktu COICOP-HBS (*Classification des fonctions de la consommation individuelle adaptée aux besoins des enquêtes sur les budgets des ménages*). Výzkum nabídl sérii indikátorů, např. průměrný výdaj domácnosti na kulturu, procentuální podíl výdajů na kulturu z celkových výdajů domácnosti; hodnoty byly dále rozšířené o faktory příjmu domácnosti, hustoty populace atd.²²

LEG svou závěrečnou zprávu předložil v roce 1999. Na jeho práci navázala *Working Group on Cultural Statistics within Eurostat*, která stávající problematiku dále zpracovávala.

Třetí oblastí, kterou expertní skupiny v rámci EUROSTATU zmapovaly

²¹ Ibid. s. 423-428.

²² Ibid: s. 429-433.

byla **kulturní participace**. Stejně jako v případě předchozích statistik, se autoři snažili vyjít z již existujících dat. Proto se spojili s Eurobarometrem, který každoročně monitoruje situace v EU skrze rozsáhlé sondy. První statistika kulturní participace byla předložena v roce 2002.

Poslední oblast, kterou v této práci zmíníme, není předmětem výše uvedených výzkumů, přesto představuje jeden z nejvýznamnějších indikátorů kulturních politik členských zemí Evropské Unie. Jedná se o **vládní výdaje na kulturu**.

Mohlo by se zdát, že přímé státní intervence budou snadno mapovatelnou oblastí, opak je však pravdou. Státy se od sebe liší samosprávou, způsobem distribuce finančních prostředků a mírou autonomie při nakládání s nimi (*arm's length body*) a v neposlední řadě způsobem monitoringu svých kulturních výdajů. Zatímco některé státy jako Francie, mající své specializované instituce, dokážou dohledat prostředky vynaložené na kulturu na různých ministerstvech a různých úrovních samosprávy, jiné mapují výdaje pouze na úrovni centrálního vládního orgánu, zpravidla Ministerstva kultury.

Důležitý mezník v této oblasti představuje studie *Financování umění a kultury v Evropské unii*²³ z konce roku 2006. Materiál, využívající kvantitativní i kvalitativní metody, zmapoval, nakolik je kultura v jednotlivých státech podporována ze státních zdrojů, z privátního a neziskového sektoru.

Dosud jsme se zabývali problematikou kulturních statistik optikou vyšších organizačních celků, UNESCO a Evropské Unie. Pro třetí část naší komparativní analýzy jsme vybrali řešení, se kterým pracuje kanadská provincie Québec, a které v sobě zahrnuje jak přístupy typické pro evropskou kontinentální tradici, tak přístupy, jenž jsou hluboce ovlivněny ekonomicko-politickou realitou severoamerického kontinentu. Tato ambivalence činí z Québecu jednu z nejzajímavějších oblastí kulturně-politické intervence.

²³*Financing The Arts And Culture In The European Union*. Brussels: European Parliament, 2006.

5. Québec

Québec je svou rozlohou největší kanadskou provincií a druhou největší co do počtu obyvatel. Díky své historii a frankofonní kultuře se těší zvláštnímu postavení nejenom v rámci kanadského federálního celku, ale v rámci celého severoamerického kontinentu. Tato skutečnost se přirozeně zrcadlí i v kulturní politice. Najdeme zde rysy typické pro kontinentální Evropu – kultura jako prostředek budování politické identity, s tím úzce související vydatná finanční podpora z veřejných zdrojů, tradice intervence státu na poli kultury, distinkce vysokého a nízkého umění; ale i rysy typické spíše pro anglosaskou a americkou kulturu – liberalismus, samostatnost, malá role státu, koncept kulturních průmyslů, antropologické pojetí kultury.

5.1. Historie kulturní statistiky

Mapováním kultury v Québecu je pověřen *Observatoire de la culture et des communication du Québec*. Na rozdíl například od NIPOSU, který funguje jako příspěvková organizace Ministerstva kultury, Observatoire spadá pod gesci *Institut de la statistique du Québec*.

Québécký statistický úřad provedl první statistický průzkum na poli kultury v roce 1970 (tehdy jako *Bureau de la statistique du Québec*). Výše jsme uvedli, že první statistiky se týkaly spíše mediálního průmyslu, až poté se zacílily na samotnou kulturní politiku. Nejinak tomu není ani v tomto případě. Jako první se zkoumala návštěvnost kin, až o deset let později vládní výdaje na kulturu.

Observatoire vznikl v roce 2001 a zaměřuje se zejména na statistiku kulturního trhu a konzumaci kulturních produktů. Tato orientace poukazuje na anglosaské chápání kultury jako dynamického procesu, který nelze vyjmout z ekonomických vazeb. Zároveň si všímá zájmu, poptávky veřejnosti o kulturní statky a snaží se odpovědět na otázku, nakolik jsou účinná opatření kulturní

politiky. Kanada a Québec totiž pěstují, můžeme je dokonce považovat za pionýry této koncepce, tzv. *kulturní demokracii*.²⁴ Oproti tomu, aniž bychom se chtěli dopouštět zjednodušení, se na evropském kontinentu sledují spíše výdaje (vládní, privátní), ekonomicky řečeno nabídka nikoliv poptávka, což je přímým důsledkem koncepce tzv. *demokratizace kultury*.

V roce 2005 byl Observatoire pověřen, aby vyvinul kulturní statistický rámec. Právě jeho explikace bude předmětem následujících kapitol.

5.2. Vymezení kulturního sektoru

Nezbytným základem každého statistického rámce a první výzvou, které jeho tvůrci čelí, je vymezení kulturní pole. Odlišnou optiku zaujímají uměnovědci, kulturologové, ekonomové i statistiky, navíc všechny vědy mohou z vlastního úhlu pohledu prosazovat koncepcí hned několik.

Quebécký statistický rámec explicitně odkazuje na dva autory. První z nich, francouzský sociolog Pierre Bourdieu mluví o symbolické funkci kultury, o symbolických statcích. V tomto duchu hovoří i Claude Martin, ředitel výzkumu Observatoire.

„Navrhuji definovat sektor kultury a komunikace jako produkci symbolického zboží a služeb, aniž bych sem zahrnul takové zboží a služby, které využívají kulturní profese, ale jejichž primární sociální účel není symbolický. Symbolické zboží má primární účel v komunikování idejí, informací, jednání, emocí, atd. Nebo-li co někteří v rámci kulturních průmyslů nazývají „obsahem“ a co generuje copyright. Samozřejmě, že každé zboží a služba něco komunikuje. Spousta piva chutná stejně, ale odlišuje je od sebe image, obraz, který o sobě vytvářejí. Primární účel piva ale není symbolický. Pivo má kulturní dimenzi, ale jako statistik ho za kulturní zboží nemohu považovat, protože potom bych za kulturní zboží mohl považovat úplně všechno. (překl. autora)”²⁵

24 K problematice viz: KUBAŠ, Mario. *Jak zatřást stromem vysoké kultury*. Lidové noviny. 26. 9. 2009. ?

25 CLAUDE, Martin. *Defining Culture and Communication for the Purpose of National and International Statistics Program*.

Dostupný z WWW: <http://neumann.hec.ca/iccpr/completoprogram.html>

Druhým autorem, na kterého se výzkum odvolává, je vrcholový představitel tzv. *Frankfurtské školy* Jürgen Habermas. Habermas mluví o sociální realitě, která je konstituována komunikací odkazující na symboly, jež jsou součástí referenčního rámce tzv. *životního světa*. Jeho neustálé obnovování, integraci jedince do sociální reality umožňují právě kulturní aktivity. Tímto způsobem uvažuje o kultuře i Observatoire: „*Navrhujeme uvažovat o kulturních aktivitách jako o takové kategorii komunikačních aktivit, které se zaměřují na symbolickou reprodukci životního světa. Tímto ji vymezujeme proti aktivitám náležející do rámce ekonomie a samotného státu.*“²⁶ Podobně jako Frankfurtská škola je Observatoire přesvědčen, že masmédiá narušují komunikaci umožňující porozumění. Z tohoto důvodu je třeba „...*aby kulturní reprodukce fungovala demokraticky. Demokratickou kulturu zakládá (i) přístup ke kulturním sdělením (means of culture), (ii) diverzita kulturních aktivit a (iii) celková vitalita kultury, zahrnující participaci na kulturních aktivitách. (překl. autora)*“²⁷

Za kulturní a komunikační aktivity považuje Observatoire následující oblasti.

- Vizuální umění, lidová řemesla
- Scénická umění
- Kulturní dědictví, muzea, archivy
- Knihovny
- Knihy
- Architektura a design
- Zvukové nahrávky
- Kinematografie, audiovize

- Rádio a televize
- Periodika
- Multimédia, nová média

²⁶ *A system of indicators for culture and communications in Québec*. Part one: Conception and concerted development of the indicators. Gouvernement du Québec, Institut de la statistique du Québec, 2007, s. 36.

²⁷ Ibidem.

- Reklama
- Veřejná správa kulturního sektoru
- Profesní organizace, kulturní společnosti a spolky
- Organizace působící ve více polích

5.3. Kulturní indikátory

Tři výše uvedené aspekty – **přístupnost, diverzita, vitalita** tvoří hlavní výstup quebéckého kulturního statistického rámce.²⁸ V kontextu quebécké historicko-politické situace můžeme diverzitu považovat za klíčový aspekt, který lze vykládat v několika v rovinách.

a) Kulturologicky:

Quebéc, stejně jako celá Kanada náleží k etnicky neobyčejně bohatým oblastem (k českým kořenům se hlásí více než 80 000 Kanadčanů), a právě sledování etnické kulturní produkce představuje důležitý ukazatel kvality života jednotlivých etnik.

b) Politicky:

Druhý rozměr diverzity je paradoxně čistě nacionalistický. Nesmíme zapomenout, že skoro celá polovina Quebéčanů požaduje nezávislost. Quebécká vláda sleduje, jak velký podíl kulturní produkce zaujímá Quebécká kulturní produkce.

c) Ekonomicky:

Třetí rozměr tvoří ekonomická optika. Některé indikátory sledují míru koncentrace vlastnictví, protože slabší regulace typická pro severoamerický kontinent zjednodušuje vznik produkčních a distribučních oligopolů. Což zpět

²⁸ Seznam indikátorů je uveden v příloze.

odkazuje právě k Frankfurtské škole.

Observatoire považuje za kulturní indikátor takový indikátor, který sleduje vývoj daného kulturního fenoménu diachronně, geograficky a strukturálně. Z metodologického hlediska požaduje, aby indikátor:

- byl součástí koherentního systému, který chápe kulturu v širším sociálním kontextu
- informoval o změnách a trendech v kultuře
- rozpoznal a demonstroval vznikající problém
- byl metodologicky validní, tzn. změna v hodnotě indikuje změnu zkoumaného jevu
- vycházel z důvěryhodného měření
- byl srovnatelný s ostatními (mezinárodními) indikátory
- byl srozumitelný veřejnosti, byť vychází z komplexní výzkumné činnosti
- byl uznávaný kulturním a státním sektorem
- byl publikován pravidelně

Observatoire na začátku stanovil celkem 69 indikátorů. Aby zajistil koherenci celého systému, stanovil pět hodnot – **validita, čitelnost, srovnatelnost, dostupnost a relevance** a zkoumal, nakolik jednotlivé indikátory splňují jejich podmínky. Observatoire vybral ze 69 indikátorů 22, z nichž vyčlenil 14 hlavních indikátorů. Celý proces vyžadoval nemalé metodologické úsilí, připomeňme, že organizace nad ním strávila celkem 6 let. Samotnému způsobu selekce se zevrubněji věnovat nebudeme a to ze dvou důvodů. Za prvé, kulturní prostor každé země je navýsost specifický, každá země navíc kulturní sektor vymezuje odlišnými způsoby (viz výše); za druhé, jednotlivé státy pracují s odlišnými klasifikacemi ekonomického sektoru a zaměstnanosti (nelze ale popřít existenci geografických svorníků – NACE, NAICS²⁹), nehledě na politická a ekonomická specifika (charakter veřejného

²⁹ NACE (*Nomenclature des activités économiques dans la Communauté Européenne*), NAICS (*North American Industry Classification System*)

sektoru, regulace, apod.) Z těchto důvodů uvádíme v příloze původní list 69 indikátorů, neboť jsme přesvědčeni, že právě v úplnosti tohoto soupisu tkví největší hodnota. Věříme, že kdyby výše uvedené metodologické požadavky aplikovaly různé země, dostalo by se nám pokaždé jiného výsledku. Cílem tohoto příspěvku není ani tak analyzovat vyčerpávajícím způsobem Quebécký statistický rámec, ale spíše seznámit se s ním a nabídnout řešení České republice.

5.4. Kulturní statistický rámec

Poté, co jsme vymezili kulturní sektor a představili metodologická úskalí kulturních indikátorů, nezbyvá než strukturovat samotný rámec. V předchozích částech příspěvku jsem načrtli řešení, které navrhuje UNESCO a Evropská Unie. Své rámce staví víceméně na procesuálním modelu, ale dále ho rozšiřují o některá funkční hlediska – jako vzdělávání či konzervace, ochrana.

Quebéc navrhuje koherentnější systém, který je čistě procesuální, a který staví na komunikačním modelu *vysílač – zpráva – příjemce*. Určitě není náhoda, že tento náhled na kulturu jako na komunikaci, předávání sdělení, nachází své místo právě v zemi Marshalla McLuhana a silné frankofonní kultury.

Rámec se snaží komplexním způsobem uchopit celé univerzum produkce kulturních obsahů.

Tab. č. 5 Statistický rámec Québec

ZDROJE	PŘENOS	PRODUKT	PUBLIKUM
Finanční	Tvůrci a podmínky tvůrčí činnosti	Nová díla	Kulturní spotřeba
Materiální	Produkční organizace	Množství obchodovaných děl	Kulturní participace
Informační	Distribuční organizace	Import Export	Sociální dopady kulturních aktivit
Lidské	Vzdělávací organizace	Celkový obrat	

V tab. č. 5 vidíme, že **Do kategorie zdrojů** zahrnuje Observatoire finanční, materiální, informační a lidské zdroje. Za finanční zdroje jsou považovány výdaje veřejné správy, privátní sféry a útrata domácností za kulturní aktivity. Za materiální zdroje pak nemovitosti, vybavení a materiály, které vyžaduje produkce kulturního zboží. Informační zdroje patří k asi nejproblematictějšími kategoriím v celém rámci. Observatoire se zde zaměřil zejména na samotné kulturní profese a sleduje jejich vzdělanost, míru začlenění do profesních spolků. Vzhledem ke skutečnosti, že Québec představuje tradičního zástupce koncepce kulturních průmyslů, je překvapivé, že tato kategorie neoperuje s autorským právem a copyrightem. K lidským zdrojům se počítají jak pracovníci v kulturních institucích, tak kulturní profese v subjektech nekulturního charakteru.

Kategorie přenosu je ve své podstatě procesem *sui generis*, který známe již z rámců EU či UNESCO, zde však tvoří podmnožinu. Řetězec *tvůrce³⁰ – produkce – distribuce – vzdělávací instituce* nezohledňuje tržní a neziskové aktivity. Kritériem pro zahrnutí do kulturního rámce je charakter aktivity, nikoliv ekonomicko-právní charakter činnosti. Rámec považuje za kulturní takovou aktivitu, která „...souvisí s tvorbou či produkcí sdělení (*message*), které jsou primárně spojeny se symbolickým obsahem

30 Rámec operuje s pojmem „*creator*“ nikoliv „*artist*“, což odkazuje právě ke koncepci kulturních průmyslů, která postrádá axiologickou dimenzi vysoká – nízká kultura. Za tvůrce je považován jedinec, který obnovuje formu symbolických obsahů.

(překl. autora).³¹

Kategorie produktu sleduje zejména kulturní vitalitu a kulturní diverzitu. Vitalitu se rámec snaží zachytit skrze množství nových produktů. Diverzité, jak již bylo řečeno výše, je věnována velká pozornost – rámec sleduje poměr importu a exportu, původ kulturního zboží dle země původu a dle etnické či jazykové příslušnosti.

Kategorii publika jakožto koncovou část řetězce Observatoire rozdělil na ukazatele monitorující kulturní spotřebu a kulturní participaci. Do kulturní spotřeby krom obvyklých výdajů na kulturu patří i výdaje na hardware, který umožňuje reprodukci některých typů kulturního zboží. Kulturní participace sleduje obvyklé ukazatele – návštěvnost, čas věnovaný kultuře, ale třeba i míru zapojení do amatérských kulturních aktivit.

6. Kulturní statistika na výsluní

O kulturní statistiku je zájem. Svědčí o tom nejenom činnost výzkumných center, ale i zvýšená poptávka veřejné správy. Vláda České republiky dokonce požadavek evaluace kultury zahrnula do svého programového prohlášení a není tajemstvím, že se tento projekt zamlouval tehdejšímu řediteli ČSÚ Janu Fišerovi, současnému předsedovi vlády. Není ani tajemstvím, že o kulturní statistický rámec stojí samo Ministerstvo kultury.

Za zvýšeným zájmem o kulturní statistiku bychom měli především spatřovat zásadní posun, kterým současná euroatlantická společnost prochází. Důsledky tohoto paradigmatického zlomu pociťujeme všude - v ekonomii, v ekonomice, na pracovním trhu i v kulturním sektoru. Globalizace rozpouští nejenom hranice mezi geografickými a politickými celky, nýbrž i mezi

31 *System of indicators for culture and communications in Québec*. Part one: Conception and concerted development of the indicators. Gouvernement du Québec, Institut de la statistique du Québec, 2007, s. 22.

jednotlivými sektory, pracovními činnostmi, akademickými disciplínami, kulturu nevyjímaje. Nepřísluší nám hodnotit, zda tato dynamika zmíněné struktury hybriduje či homogenizuje, zda přináší spíše pozitiva či negativa.

Chceme říci něco jiného. Tento posun odkryl mechaniku, jež byla doposud valné většině zraků tohoto světa ukryta a která se stane s největší pravděpodobností hlavním nástrojem konkurenceschopnosti vyspělých ekonomik budoucnosti – kreativita. A právě kultura, styk se symbolickými obsahy, představuje hlavní generátor kreativity.

Kulturní statistika umožňuje tuto dynamiku zmapovat a pochopit zákonitosti jejího fungování. Není zde od toho, aby se skrze ni kritizovala práce a efektivita kulturní politiky. To by bylo příliš snadné a popíralo by to samu podstatu kreativní činnosti, která tkví v tvorbě nikoliv výrobě. Kulturní statistika je zde především od toho, aby poukázala na skutečnost, že právě v kultuře se rodí ten nejpodstatnější svorník, který v této dynamické době drží celky pohromadě a jejich soudržnost zároveň kriticky hodnotí.

Příloha: Indikátory systému kulturní produkce v Québecu

ZDROJE

	indikátor	interpretace
Finanční zdroje	Míra růstu výdajů na kulturu Míra růstu výdajů na kulturu per capita	Kulturní vitalita
Vládní výdaje na kulturu	Poměr vládních výdajů na kulturu a celkových vládních výdajů	Kulturní vitalita
Výdaje domácností na kulturu	Poměr výdajů domácností na kulturu a celkových výdajů na volný čas	Kulturní vitalita
	Různorodost výdajů na kulturu vzhledem k jazykům, kterými se mluví v domácnostech	Kulturní diverzita
Výdaje soukromého sektoru na kulturu	Míra růstu výdajů na kulturu v soukromém sektoru Poměr výdajů na kulturu soukromého sektoru a všech výdajů	Kulturní vitalita
Materiální zdroje		
Majetek	Míra růstu hodnoty kulturních nemovitostí	Kulturní vitalita
Vybavení	Míra růstu hodnoty vybavení	Kulturní vitalita
Vstupy	Míra růstu hodnot vstupů kulturních organizací	Kulturní vitalita
Informační zdroje		
Míra organizovanosti kulturních pracovníků a kulturních organizací	Poměr mezi organizacemi, které jsou/nejsou členy profesních asociací. Poměr mezi pracovníky v kultuře, kteří jsou/nejsou členy profesních asociací	Kulturní vitalita
Možnosti vzdělávání pracovníků v kultuře	Poměr přihlášených/přijatých zájemců o vzdělání v kultuře	Přístupnost
Přístup k informačním zdrojům pracovníků v kultuře	Poměr mezi pracovníky v kultuře/mimo kulturu a času věnovanému	Přístupnost

	kulturním aktivitám	
Lidské zdroje		
Podíl pracovníků v kultuře na celkové zaměstnanosti	Míra růstu podílu pracovníků v kultuře k celkové zaměstnanosti	Kulturní vitalita
Množství pracovníků v kultuře	Míra růstu kulturních pracovníků	Kulturní vitalita
Zájem absolventů	Míra růstu podílu pracovníků v kultuře k celkové zaměstnanosti, pod 30 let	Kulturní vitalita

PROCES KULTURNÍ PRODUKCE

	Indikátor	Interpretace
Tvůrci a podmínky tvůrčího prostředí		
Množství tvůrců	Poměr růstu zaměstnanosti tvůrců a růstu zaměstnanosti v ostatních sektorech	Kulturní vitalita
Druh tvůrců	Míra koncentrace zaměstnanosti v jednotlivých kulturních odvětvích	Kulturní diverzita
Profesionalizace tvůrců	Míra organizovanosti tvůrců v profesních organizacích	Kulturní vitalita
Sociální charakteristika tvůrců	Poměr muži/ženy Poměr jazykových skupin Diverzita v kulturních organizacích Poměr úrovně vzdělání tvůrců a zbytku populace	Přístupnost Kulturní vitalita
Produkční organizace		
Velikost organizací	Poměr zaměstnanosti v produkčních organizacích k celkové zaměstnanosti	Kulturní vitalita
Počet organizací	Růst počtu organizací	Kulturní vitalita
Počet organizací per capita	Počet organizací per capita	Přístupnost
Hodnota produkce	Poměr HDP produkčních organizací a celkového HDP	Kulturní vitalita
Finanční výkon	Zisk	Kulturní vitalita
Míra koncentrace	Míra koncentrace vlastnictví	Kulturní diverzita

Distribuce a šíření		
Velikost organizací	Poměr zaměstnanosti v distribučních organizacích k celkové zaměstnanosti	Kulturní vitalita
Počet organizací	Růst počtu organizací	Kulturní vitalita
Počet organizací per capita	Počet organizací per capita	Přístupnost
Hodnota produkce	Poměr HDP distribučních organizací a celkového HDP	Kulturní vitalita
Finanční výkon	Zisk	Kulturní vitalita
Míra koncentrace	Míra koncentrace vlastnictví	Kulturní diverzita
Vzdělávání		
Velikost organizací	Poměr počtu studentů kulturních odvětví k celkovému počtu studentů	Kulturní vitalita
Počet organizací	Růst počtu organizací	Kulturní vitalita
Absolventi	Růst počtu absolventů ročně	Kulturní vitalita
Rozpočty	Příjem na jednoho studenta	Kulturní vitalita
Výdaj na vzdělání	Poměr výdajů na studenta kulturních odvětví a ostatních odvětví	Přístupnost
Druhy vzdělání podle kulturního odvětví	Míra koncentrace vzdělávacích institucí	Kulturní diverzita

PRODUKT

	Indikátor	Interpretace
Nová díla		
Množství nových děl	Poměr nových děl k celkovému množství	Kulturní vitalita
Nová díla podle druhu	Míra koncentrace nových děl v jednotlivých druzích	Kulturní diverzita
Nová díla podle země původu	Míra koncentrace nových děl podle země původu	Kulturní diverzita
Množství obchodovaných děl		
Podle žánrů	Míra koncentrace děl v jednotlivých druzích	Kulturní diverzita
Podle země původu	Míra koncentrace děl podle země původu	Kulturní diverzita

Množství dostupných titulů	Vývoj počtu dostupných titulů	Kulturní vitalita
Dostupnost dle regionů	Míra koncentrace dostupných děl v jednotlivých regionech	Přístupnost
Cena díla		
Prodej nových děl	Množství prodaných nových děl	Kulturní vitalita
Prodej nových děl podle druhu	Míra koncentrace prodeje nových děl podle druhu	Kulturní diverzita
Prodej nových děl podle země původu	Míra koncentrace prodeje nových děl podle země původu	Kulturní diverzita
Prodej nových děl z Québecu	Podíl prodeje nových děl z Québecu k celku	Kulturní vitalita
Celkový prodej	Index celkového prodeje	Kulturní vitalita
Celkový prodej podle druhu	Míra koncentrace celkového prodeje podle druhu	Kulturní diverzita
Celkový prodej podle země původu	Míra koncentrace celkového prodeje podle země původu	Kulturní diverzita
Celkový prodej z Québecu	Podíl prodeje děl z Québecu k celku	Kulturní vitalita
Cena díla	Vývoj cen kulturních produktů	Přístupnost
Mezinárodní obchod		
Import/export kulturního zboží	Poměr mezinárodní obchodní bilance kulturního zboží k ostatnímu zboží	Kulturní vitalita
Import/export kulturních služeb	Poměr mezinárodní obchodní bilance kulturních služeb k ostatním službám	Kulturní vitalita

PUBLIKUM

	Indikátor	Interpretace
Kulturní spotřeba		
Výdaje domácností na kulturu	Poměr výdajů na kulturu vzhledem k ostatním výdajům	Kulturní vitalita
Vybavení zbožím kulturního charakteru v domácnostech	Cenový index zboží kulturního charakteru v domácnostech	

Podíl vybavení kulturního charakteru v domácnostech	Podíl vybavení kulturního charakteru v domácnostech	Přístupnost
Kulturní participace		
Návštěvnost kulturních institucí	Návštěvnost kulturních institucí Míra koncentrace návštěvnosti podle druhu kulturních institucí	Kulturní vitalita Kulturní diverzita
Participace na kulturních aktivitách	Participace na kulturních aktivitách Míra koncentrace participace podle druhu kulturní aktivity	Kulturní vitalita Kulturní diverzita
Čas věnovaný kulturním aktivitám	Poměr času věnovaný kulturním aktivitám k celkovému nepracovnímu času	Kulturní vitalita Kulturní diverzita
Amatérské kulturní aktivity	Zapojení do amatérských kulturních aktivit	Kulturní vitalita Kulturní diverzita

Bibliografie:

Actes du Colloque international sur les statistiques culturelles. Montreal : Institut de la statistique du Québec, 2002.

BENHAMOU, Françoise. *L'économie de la culture*. Paris : La Découverte, 2004.

CIKÁNEK, Martin. *Kreativní průmysly – příležitost pro novou ekonomiku*. Praha : Divadelní ústav, 2009.

Cultural Statistics in Europe. Part 1: Final Report. European Commission 2002.

CLAUDE, Martin. *Defining Culture and Communication for the Purpose of National and International Statistics Program*. Dostupný z WWW:

<http://neumann.hec.ca/iccpr/completeprogram.html>

EAGLETON, Terry. *Idea kultury*. Brno : Host, 2001.

EUROSTAT. *Methodologies and Working Papers. Statistical Requirements Compendium. 2008 edition*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008.

EUROSTAT. Pocketbooks. *Cultural Statistics. 2007 edition*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007.

Financing The Arts And Culture In The European Union. Brussels : European Parliament, 2006.

FLORIDA, Richard. *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. Perseus Books Group, 2002.

GEBBERT, J. *Cultural Statistics – the EU level and experience with Leadership Groups (LEG)*, 2006.

HOWKINS, John. *The creative economy. How people make money from ideas*. London : Penguin Press, 2002.

KUBAŠ, Mario. *Jak zatřást stromem vysoké kultury*. Lidové noviny. 26. 9. 2009.

La politique culturelle en débat, Anthologie, 1955-2005. La documentation française : Paris, 2006.

MARTEL, Frederik. *De la culture en Amerique*. Paris : Gallimard, 2006.

REIFOVÁ, Irena. Adorno a Lazarsfeld. Setkání skeptika a těšitele, in:

Sociologický časopis, ročník [Vol.] 35, číslo [No.] 2, červen [June] 1999.

SCRUTON, Roger. *Průvodce inteligentního člověka po moderní kultuře*. Praha : Academia, 2002.

System of indicators for culture and communications in Québec. Part one: Conception and concerted development of the indicators. Gouvernement du Québec, Institut de la statistique du Québec, 2007.

Understanding Creative Industries: Cultural statistics for public-policy making.

Dostupný z WWW: [http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-](http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=30297&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html)

[URL_ID=30297&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html](http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=30297&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html)

The UNESCO Framework For Cultrural Statistics. Institute for Statistics, 1986.

The UNESCO Framework For Cultural Statistics. Institute for Statistics,

First edition: December 2007.

WILLIAMS, Raymond. *Culture and society 1780-1950*. New York : Columbia University Press, 1983.